

CHRISTEN ZIJN IN ZUID-AFRIKA

WD Jonker
1970

Ik¹ moet beginnen met te zeggen dat ik vandaag voor het eerst sedert ik in 1968 in Nederland gekomen ben over Zuid-Afrika spreek in een enigszins openbare bijeenkomst. De reden hiervoor is zeer voor de hand liggend. Aan de ene kant heb ik het gevoel dat ik in Nederland een bepaalde taak heb, en deze taak is zekerlijk niet om allerlei bijeenkomsten over Zuid-Afrika toe te spreken. Wanneer ik een sterk behoefte gehad zou hebben om Zuid-Afrika te verdedigen, zou het misschien nog anders geweest zijn; dan zou de drang om voor Zuid-Afrika op te komen, mij waarschijnlijk gedwongen hebben veel over mijn land te spreken. Nu ik dit behoefte wel enigszins heb, maar toch niet zó sterk als sommige andere van mijn landgenoten, laat ik de taak om veel en verdedigend over Zuid-Afrika te spreken, graag aan hun over. Daarbij heb ik ook de overtuiging dat juist iemand die kritiek tegen Zuid-Afrika of tegen bepaalde dingen in Zuid-Afrika heeft, die kritiek liever in Zuid-Afrika zelf moet uitspreken. Dáár moet het namelijk gehoord worden, wil het werkelijk effect hebben. Dáár brengt het ook risico's en onaangenaamheid met zich mee. Omdat ik in het verleden de moed gehad heb in Zuid-Afrika zelf mijn kritiek te gen bepaalde zaken naar voren te brengen en ook hoop in de toekomst weereens (sic) de moed daartoe te zullen hebben, vind ik het onvanpas (sic) in Nederland te veel kritisch over mijn land te spreken in het openbaar. Er komt nog bij dat mijn spreken in Nederland misverstanden kan oproepen. Wanneer ik namelijk hier over Zuid-Afrika spreek, moet ik het doen in een sfeer van veroordeling van Zuid-Afrika en meermalen in het licht van grote misverstanden over mijn land. Dat noopt mij eenvoudig om te proberen Zuid-Afrika in een beter daglicht te stellen, waaruit afgeleid zou kunnen worden dat ik vergoelijkend en excuserend over Zuid-Afrika spreek. Ik vind al dergelijke posities niet bijzonder prettig. Vandaar dat ik niet graag in het openbaar over Zuid-Afrika spreek, en dat ik ook vandaag het niet gedaan zou hebben, als ik ertoe niet verzocht was door een goede vriend tegen wie ik moeilijk nee kon zeggen.

Maar met deze inleidende zinnen heb ik nu ook min of meer mijn positie bepaald. Ik wil hierbij graag verwijzen naar een paar zinnen, geschreven door een van de grootste dichters die Z.A. ooit gekend heeft, NP van Wijk Louw. In zijn bundel opstellen *Liberale Nationalisme* schrijft hij (p 7): "Sommige mense vind dit klaarblyklik baie maklik om een vaste standpunt in te neem op wat hulle die gebied van die *praktiese* politiek sou noem; 'n intellektuele mens nie deurgaans nie. Wanneer dit in die politiek gaan om 'n volk wat verdruk word, 'n groep aan wie nasionale regte – veral taal- en kulturele regte – ontsê word, aan is die redelike mens geneig om nasionalis te word; wanneer hy egter binne 'n volk gebore is wat soos 'n selfsugtige mens alleen sy eie regte laat geld – ook teenoor ander volke – dan word hy 'n internasionalis (om hierdie baie onpresiese woord dan maar te gebruik). Wanneer hy ekonomiese ongelykheid en onderdrukking gewaar, dan is hy genieg (sic) om sosialis van een of ander soort te wees; maar wanneer hy merk dat die groot massa – selfs 'n arm en onderdrukte massa – in sy stryd om die bestaan die vryheid van die aparte lede van die massa bedreig, dan word hy Individualis of liberalis. Telkens, waarskynlik, sal hy van front verander, al na gelang van die gevaar wat vir hom op die oomblik die dreigendste lyk. En tog sal hy geen manteldraaier of opportunis wees nie. Hy is alleen soldaat op 'n ver vooruitgeskewe pos en weet dat die vyand hom aan alle kante omring. Die opportunis gaan altyd met die sterkste mee; die voorpossoldaat (sic) skiet juis op die sterkste. En ten slotte: omdat daar nog altyd bedreigde volke en bedreigers is, ekonomiese nood en massa-oorheersing, – daarom sal die denkende mens sorg dat ál vier -ismes in hom lewendig bly. (Juis omdat geeneen van hulle 'n volledige wêreldbeskouing vir die mens is nie, is dit 'n -isme.). Vir die man van die daad in die politiek is hierdie veelvuldigheid

¹ In potloot dwars in die kantlyn (dit kan moontlik hier inpas): “*als blanke Christen*”

van ons hart nie baie aangenaam nie; maar vir 'n soort menswaardige bestaan in 'n onvolmaakte wêreld is dit tog 'n klein waarborg”.

Naar analogie van deze gedachten zou ik – hoewel ik mijzelf nauwelijks een intellectueel mens durf te noemen – willen zeggen dat het ook met mij zó gesteld is. Misschien hangt dat in mijn geval ook helemaal niet met intellect samen, maar is het gewoon een christelijk verschijnsel, dat men langzamerhand leert wat genuanceerder over de dingen te denken. Dat men haast nooit met de stroom mee kan gaan. Dat men – om nu maar tot ons onderwerp van vandaag te komen – in Zuid-Afrika zich geroepen voelt om zich op te stellen tegen de vlotte zekerheden waarmee de blanken daar hun weg onderbouwen, maar dat men, geconfronteerd met de vlotte wijze waarop in Europa en elders in de wereld over Zuid-Afrika geoordeeld wordt, zich ook weer daarmee niet kan vereenzelvigen. Voor degenen die het precies weten, blijft men dan maar ambivalent en tweeslachtig, op gevaar af zelfs van nergens vertrouwd en geaccepteerd te worden. Maar dat is dan de prijs die men bereid moet zijn te betalen voor het feit dat men geleerd heeft dat er zoveel kwaad is in de besten onder ons en zoveel goeds in de slechtsten onder ons, dat een alte rechtlijnig oordeel over groepen en individuen haast nooit volledig juist kan uitvallen. In dit licht moet u het genuanceerd karakter van mijn verhaal van vandaag ook beoordelen.

Het zal U niet onbekend zijn dat men zich van alle kanten beijvert om Zuid-Afrika te veroordelen, en dan met name op christelijk-ethische gronden. Toen ik pas in Kampen was, zei een van de studenten tegen mij dat hij zich niet kon voorstellen dat de blanken in Zuid-Afrika christenen waren. Nog van de week las ik in een schoolblad uit Kampen een artikel waarin de schrijver, na de blanken in Zuid-Afrika in de scherpste mogelijke kleuren afgeschilderd te hebben als een groep boeven, de vraag wat voor een mentaliteit dat nu was, een mentaliteit die zich nog meent te kunnen dekken met de naam van christelijkheid. Maar ik hoef geen voorbeelden te noemen. Zuid-Afrika is in de na-oorlogse (sic) jaren voortdurend in de publiciteit geweest en men kan waarschijnlijk bibliotheken vullen met de literatuur van kerkelijk en niet-kerkelijk kant waarin de felste mogelijke oordelen over de blanken in Zuid-Afrika uitgesproken worden. En als culminatie van dit alles zien we in de jongste tijd de Wereldraad van Kerk na Zuid-Afrika herhaaldelijk veroordeeld te hebben vanwege het zogenaamde racisme van de blanken in dat land, financiële steun geven aan de zogenaamde vrijheidsbewegingen die maar één doel hebben: de blanken in Zuid-Afrika met geweld uit hun overheersende positie te verdrijven.

De gemiddelde Nederlander, Duitser, Amerikaner, Engelsman, ja de gemiddelde wereldburger die zelfs maar een matige krantenlezer of televisiekijker is, kan niet anders dan na jarenlange volgehouden aanvallen op de blanken van Zuid-Afrika zonder nadenken te geloven dat dat een stelletje mensen is van wie men wel alles kan geloven, maar niet dat ze ook nog christenen zijn.

Wanneer ik vandaag moet spreken over christen-zijn in Zuid-Afrika lijkt het mij onmogelijk op enig ander punt te beginnen dan *hier* en eerst de vraag te stellen: *zijn de blanken in Zuid-Afrika christen of niet?*

Nu is deze vraag is zijn algemeenheid moeilijk te beantwoorden. Wie van ons zal het wagen over het innerlijk van anderen te oordelen? Zeker zijn er tal van mensen die niet christenen zijn en ook niet willen zijn. Over de niet-blanken spreek ik vandaag niet. Het is zeker niet de bedoeling dat ik in eerste instantie over deze mensen moeten spreken: ze zijn niet in de beschuldigdenbank. Maar ik mag vandaag dan wel getuigen dat ik met eerlijkheid kan zeggen dat er in Z.A. vele overtuigde en goede christenen zijn. Ook in de vermaledijde blanke kerken, en juist (omdat ik daarvan de meeste kennis heb) in de Afrikaans sprekende kerken.

Ik ben 13 jaar lang predikant van de Ned Geref Kerk geweest en ik kan getuigen dat ik in die tijd geen enkele reden gehad heb om eraan te twijfelen dat de gemeenteleden van de kerken

die ik als predikant gediend heb, het even serieus met hun geloof bedoelen al de gemeenteleden van de Geref. Kerken die ik in Nederland heb leren kennen. Het is wel waar dat de kerken in Zuid-Afrika misschien meer het karakter van volkskerken vertonen, met groter percentages mens die alleen in naam lid van de kerk zijn, maar de mensen die zich christenen noemen, nemen het ook heel serieus met hun christenschap. Er leeft met name in de N.G. Kerk nog een sterke invloed van de Schotse predikanten die we in de vorige eeuw gehad hebben. Er wordt veel meer gebeden dan op tal van plekken over de wereld waar men zich christen noemt. Jaarlijks komen de gemeenten bijeen voor tien dagen van gebed om de kracht van de Heilige Geest met Pinksteren: de enige kerk in de wereld waar dat gebeurt. Er is een geweldige drang naar heiligmaking, naar herleving, naar de uitbreiding van het Koninkrijk. Het is geen wonder dat er ook ontzaglijk veel geofferd wordt voor het werk van de kerk, en met name ook voor het werk van de zending. In de negentiende eeuw, toen sommige van de kerken die vandaag zo hard roepen, nog in hun vrijzinnigheid stikten, hebben de Ned. Geref. Kerk al zendingswerk gedaan in Afrika: nigerië (sic), Zambië (sic), Malawi, enz. En in het binnenland. Men moet dat niet vergeten. De N.G. Kerk besteedt jaarlijks miljoenen (sic) gulden aan de zending. Het is een bekend feit dat de N.G. Kerk een van de meest zendingbewuste (sic) kerken in de wereld is. Men moet niet vergeten hoeveel levens gegeven zijn in het zendingswerk in Afrika. Men moet niet vergeten dat vele zendelingen bereid zijn om in dit verband opofferingen te maken en de zendingsbudgetten (sic) te laten kloppen, met lagere traktementen klaar te komen. Er zou meer te noemen zijn, maar ik vind het niet goed. Het zou een roemen in het vlees kunnen worden. Ik noem deze dingen alleen om te laten zien dat het natuurlijk dwaasheid is van mensen die misschien nog nooit een enkel offer gebracht hebben voor het evangelie. En het is ook verschrikkelijk dan te horen zeggen, zoals ik onlangs een kleurlingmevrouw uit Suid(sic) -Afrika in grote bitterheid heb horen zeggen dat de N.G. Kerk dat alles alleen maar doet om de ideologie van apartheid te verbreiden en te bevestigen. Dat geloof ik helemaal niet. Ik ken mijn mensen te goed en heb te lang de gelegenheid gehad om mij van de integriteit van de meerderheid van de leden van de kerken te overtuigen om een dergelijke opmerking te kunnen waarderen.

De vraag is nu echter: waar gaat het dan mis? Wat zijn de redenen dat juist deze mensen door iedereen veroordeeld worden en dat ook hun beste intenties als gecamoufleerde politiekering (sic) van het slechtste soort afgekraakt worden? Het is niet eenvoudig een antwoord op deze vraag te geven, maar ik wil proberen een aspect of enkelen naar voren te halen. En dan zou ik willen zeggen: *het ligt eraan dat de blanke christenen in Zuid-Afrika niet zoveel verschillen van de christenen overal ter wereld.* Het is niet alleen zó dat de positie in Zuid-Afr. (sic) getalsmatig dezelfde verhoudingen vertoont als de rest van de wereld (20% blanken tegenover 80% niet-blanken, terwijl 80% van de rijkdom in handen is van de 20% en 20% in handen van de 80%), maar óók zó dat de mentaliteit van de blanken daar niet erg veel verschillen van de mentaliteit van de mensen hier. Om maar enkele dingen te noemen:

- (a) Overall ter wereld en ook in Zuid-Afrika nemen de christene meestal geen uitzonderingspositie in m.b.t. politieke vraagstukken: ze volgen de algemene opvattingen van de maatschappij waarin ze leven, vrij nauwkeurig. Zo denken de christenen in Amerika meestal niet anders over de politiek van Nixon *omdat* ze christenen zijn, en zo gaar de kerken in Europa vandaag mee met de maatschappelijke en politieke tendenzen (sic) in de richting van het neo-marxisme(sic). Het zijn nergens ter wereld de christenen die de opinion-makers zijn. De christenen in Rusland steunen het communisme en in de Afrika-staten steunen de christenen het opkomend swart (sic) nationalisme. En overall ter wereld vinden christenen goede redenen om hun christenschap te rijmen met deze politieke keus die niet uit hun christenschap opkomt.
- (b) Overall ter wereld en ook in Zuid-Afrika is het voor de meerderheid van de christenen eenvoudig om met de rest van de samenleving mee alleen bepaalde zonden te herkennen en te signaleren, terwijl men andere dingen gewoon niet ziet. Zo is het even gewoon voor

een christen in Zuid-Afrika om, gezien de maatschappij waarin hij leeft, de grote euvels van het politieke systeem (sic) niet te merken, als het voor de gemiddelde Nederlander is om de euvels van de apartheid haarfijn te zien, maar andere aspecten van het geestelijk verval niet op te merken of aanstotelijk te vinden.

- (c) Overall ter wereld en ook in Zuid-Afrika bestaat er onder de christenen een natuurlijke neiging om in de eigen groep te blijven en de omgang met de eigen groep prettiger te vinden dan die met andere die niet tot de eigen groep behoren. Het is een gewoon sociologisch feit, en christenen zijn meestal niet aan de sociologische wetmatigheden onttrokken. Het is juist een van de diepste verklaringen voor de hele situatie van de blanke in Z.A., dat hij daar probeert te zijn en te leven zoals U in Europa bent en leeft. Wat hebt U het toch heerlijk, alleen met uw eigen mensen in een land te wonen. U weet niet wat het is, in een heterogene maatschappij te leven tesamen (sic) met vele mensen die niet van je eigen groep zijn. U kent één land met één taal, cultuur, één soort mens. U heeft eeuwen lang in dit land een volksbestaan “onder ons” kunnen opbouwen, zonder bedreigd te zijn in uw eigen identiteit. Het is geen kunst voor een Nederlander te zeggen dat men geen groepsmentaliteit moet hebben, want de verschillen tussen de groepen zijn hier niet zo groot. Nu, het grote probleem met de blanke in Z.Afr. (sic) is dat hij ook zo wil leven als u hier. Het is voor Z.A. natuurlijk één groot illusie (sic), want Z.A. is nu eenmaal geen land van deze ene groep alleen, maar men realiseert zich dat niet zo spoedig. De Afrikaner heeft een geschiedenis waarin door allerlei factoren (sic) het groepsbewustzijn bij hem gekweekt en opgebouwd werd. Misschien heeft zijn territoriale isolatie er iets mee te maken maar zeker heeft ook zijn strijd met de Engelse machten ermee te doen gehad. De niet-blanken waren voor de blanken eigenlijk nooit een werkelijk probleem totdat door de industrialisatie en andere factoren (sic) de niet-blanken een faktor (sic) van onmiskenbare betekenis werden. De tragedie van de Afrikaner is dat hij in eigen land moest strijden voor zijn eigen rechten – en toen hij die eindelijk had en dacht nu ook te hebben wat anderen hebben, toen ontdekte hij dat hij geen rekening gehouden had met de niet-blanken die er ook nog waren. Maar goed: ik heb u laten zien hoe het groepsbewustzijn een rol speelt. Daarover nog meer.
- (d) Overall ter wereld was het tot vrij onlangs zó, en in Zuid-Afrika is het nog steeds zó, dat men een sterk accent legt op de individuele aspecten van het christelijk geloof, wil men: het christelijk geloof individualistisch versmalt tot de vraag naar het persoonlijk heil en dat men de maatschappelijke en politieke konsekwenties (sic) van het evangelie niet zo goed zag. Waar ter wereld stelt de christen zich solieder op achter de vraag van Luther naar de genadige God? De gereformeerde belijdenisgeschriften vormen, dacht ik, in Zuid-Afrika een kosbaarder (sic) kleinood op dit moment dan in Nederland. Men leeft daar in directe continuïteit met het christendom van de eeuwen. Is het niet pas sinds de laatste wereldoorlog dat men in Europa anders is gaan denken? En denken alle Europese christenen al werkelijk anders? En hebben de christenen in Europa al een balans gevonden tussen deze oer-christelijke benadering van het geloof en de sociaal-ethische benadering van de laatste decennia? – U ziet het dus. Wat ik wil zeggen, is dat er christenen in Zuid-Afrika zijn, oprechte, eerlijke christenen, maar dat hun geloof zeer sterk piëtistisch getint is. Zuid-Afrika heeft hier een sterke traditie in: met de schotse predikanten is een oud-nederlandse (sic) piëtistische trek in ons kerkelijk leven versterkt en op een bepaalde wijze toegespitst. Er zijn christenen die iedere dag bidden voor de betrekkingen tussen de rassengroepen ect. Er zijn christenen die zegen dat als we allen in Zuid-Afrika maar tot bekering konden komen, alle spanningen tussen de rassen vanzelf zouden verdwijnen. Er zijn christenen die alle verwachten van een morele verandering bij de individuen. Het zijn niet deze christenen die hard en onvriendelijk tegenover niet-blanken zijn. Het zijn ook niet deze christenen die de niet-blanken alleen maar als een bedreiging zien. Maar: deze mensen zijn zó bezig met het innerlijke, het persoonlijke, dat ze eenvoudig niet in politieke en

maatschappelijke termen kunnen of willen denken. Men kan in Zuid-Afrika telkens weer horen dat Politiek een vuile zaak is en dat de christen zich er liever nie mee in moet laten. In de kerken in Zuid-Afrika gaan telkens weer stemmen op tegen een alte (sic) sterke bemoeienis van de kerk met de politiek. Dat is het terrein van de kerk niet, zegt men. En ik geloof dat men niet helemaal ongelijk heeft wanneer men scherpe grenzen aan de taak van de kerk wil stellen. Maar het probleem is dat men dan niet alleen de kerk als instituut uit de politiek wil houden, maar ook de christenen als individuen vaak onder de indruk brengt dat een christen zich liever buiten de politiek moeten houden. En nu weten we wat dan het resultaat is: de brutaler hebben de halve wereld gewonnen. Dan gebeurt er maar wat degenen willen die wel zich met de politiek bemoeien. Want zonder dat men er dan iets aan kan doen, werkt je mee met de totaliteit die op een bepaalde manier ingesteld is.

- (e) Overall ter wereld, en ook in Zuid-Afrika, hebben we het verschijnsel dat er zo-iets (sic) is als de ontoereikendheid van individuele moraal voor de verhouding tussen groepen die op een of andere reden tegenover elkaar te staan gekomen zijn. Ik denk hier aan een artikel van Eberhard Müller in het boekje *Seelsorge in der modernen Gesellschaft*, waarin hij aantoont dat in de industriële maatschappij de verschillende belangengroepen tegenover elkaar te staan komen. De enkele mens wordt daardoor dienstbaar aan de koöperatieve (sic) wil, waarvan hij het doel slechts ten dele doorziet. Van hem wordt verwacht dat hij solidair zal zijn met zijn groep. In de groep bestaat de tendens zich tegen tegengestelde groepen af te schermen, uitlopend op een haatgevoel jegens andere groepen. Zo ontstaat er een automatisme van groepsvervreemding, waarin het liefhebben van vijanden een sociaal verraad aan de eigen groep schijnt. Niet dat de leden van een bepaalde groep de individuele leden van een tegengestelde belangengroep persoonlijk haten: de dragers van de haat zijn niet de individuen maar de groepen zelf. Zeer dikwijls tonen zeer vredelievende christenen en medeburgers zich fanatieke vechters, zodra zij zich leden van de groep weten, terwijl ze buiten de groep om zeer kameraadschappelijk met anderen kunnen omgaan. – Deze situatie kan een geweldige verscherping ontvangen in een gemeenschap waar het christelijke geloof zeer persoonlijk opgenomen wordt. Men ontwikkelt eenvoudig een blinde vlek op het punt van de liefde voor leden van de andere groep. Het gebod wordt in de kerk gehoord en beaamd, maar alleen in termen van de eigen groep geïnterpreteerd.² De leden van de andere groepen zijn uiteindelijk geen *mensen* meer. Er wordt in Z.A. zeer goed over Gods geboden gepreekt; ook over zonde en schuld. Maar het is de vraag of men ooit aan de leden van andere groepen denkt. En als dat gezegd wordt, zegt men gemakkelijk dat de dominee politiek gepreekt heeft.

Ik zou op deze wijze nog even kunnen doorgaan om te laten zien dat de christenen in Zuid-Afrika eigenlijk gewone mensen zijn en dat hun optreden niet slechter of vreemder is dan het optreden van christenen op andere plaatsen in de wereld en onder soortgelijke omstandigheden altijd al geweest is³. En het zou wel de moeite waard zijn wanneer christenen en kerken in Europa zich zouden realiseren dat ze misschien van de blanke Zuid-Afrikanners ethische standaarden verwachten die boven het gemiddelde liggen. Ik zeg niet dat ze daarom niet verwacht mogen worden, ik zeg alleen maar dat het gemakkelijker praten is dan doen. Het is zeer moeilijk een volk als volk te vragen zichzelf eigenlijk op te heffen. Het is zeer moeilijk om van een volk of een groep te verwachten van eigen bevoorrechte positie zomaar afstand te doen. Is het wel ergens en ooit tevoren gedaan door welk christelijk volk ook? Vroom praten is één ding; het werkelijk ook uit voeren als het erop aankomt, is iets anders. Heeft U zich nog nooit afgevraagd waarom zovele immigranten in Zuid-Afrika, die voor hun vertrek erheen net

² In potlood dwars in die kantlyn (dit kan moontlik hier inpas): “Selectie als proces: men hoort slechts wat men verkiest”.

³ Twee opmerkings in potlood dwars in die kantlyn wat moontlik hier kan inpas: (1) “Moreel voorgesteld” en “Gewenning: men ziet het niet meer”.

als alle Europeërs (sic) gedacht hadden, zo spoedig na hun vestiging in Zuid-Afrika de gedachten van hun omgeving overnemen? En het zijn niet altijd buitenkerkelijken. Het zijn misschien zelfs dikwijls christenen van allerlei confessie en uit allerlei landen.

Mischien hebt U nu al het gevoel dat ik voldoende cynische dingen gezegd heb. Dat kan ook wel waar zijn. Permitteert U mij echter nog één sceptische opmerking. Dat betreft de kwestie van de kritiek van de buitenwereld en ook de kerken tegen de blanken in Zuid-Afrika. Ik ben ervan overtuigd dat deze kritiek vaak voortkomt uit een echte bezorgdheid over het lot van de niet-blanken in Zuid-Afrika, dat deze kritiek vaak geïnspireerd is vanuit de verwachting van het komende Rijk van God. Deze kritiek moet daarom in Zuid-Afrika serieus genomen worden. De vraag is nu echter waarom dat vaak niet gebeurt. Nu kan men hier misschien zeggen: er zijn bepaalde kerkleiders die ervoor zorgen dat de kritiek van buiten niet gemakkelijk doordringt tot de gewone kerkmensen. Maar waarom zijn die kerkleiders dan zo verkeerd ingesteld dat ze òf de kritiek van buiten afwezen òf er op zodanige wijze op antwoorden, dat de gewone kerkleden zich van de kritiek niet zo erg veel aantrekken? Men moet, om dat te begrijpen alle bovengenoemde redenen bij elkaar werpen en samenbundelen, maar er dan nog één aan toevoegen (sic): men heeft weinig vertrouwen in een kritiek van buiten die niet met alle feiten rekening houdt. Het is voor de mensen in Zuid-Afrika bijzonder krenkend telkens op te merken dat kritiek uitgesproken wordt met bewust negatie van bepaalde feiten die niet dienstig zijn aan de rederatie. Er komt op de lange duur bij de oorverdovende stroom van kritiek tegen Zuid-Afrika ook een zekere vermoeidheid om te luisteren en een gewenning. Men herkent zichzelf niet in het beeld dat uit haat getekend wordt, men vermoed bepaalde politieke belangen achter de beweging om Zuid-Afrika overal ongelijk te geven. En dan zeggen óók de christenen: ze kunnen mij nog meer vertellen, en ze luisteren niet.

Want – en laten we dat vooral niet vergeten – Zuid-Afrika heeft meer problemen dan alleen maar dat de blanken zo hardvochtig of goddeloos zouden zijn. Zuid-Afrika is bevolkt door een grote verscheidenheid van groepen en volkeren die ieder hun eigen identiteit cultuur en belang hebben. Door hun suprematie houden de blanken op dit ogenblik wel de anderen allen in onderhorigheid en zonder de politieke rechten die ze eigenlijk moeten hebben. Maar daardoor worden de groepen ook tegenover elkaar beschermd. Zullen Indiërs en Kleurlingen het goed kunnen vinden met de Bantoes, en zullen de verschillende Bantoe stammen het met elkaar kunnen vinden? Zullen de Bantoes bv. gediend zijn met een volledige omverwerping van de heerschappij van de blanken? Ik geloof van niet en vele kundige mensen die tegen apartheid zijn, vinden ook van niet. Raciale discriminatie is maar één van de problemen van Zuid-Afrika, en zelfs als de discriminatie verwijderd kan worden (wat we allen met elkaar vurig hopen) dan zullen er nog zoveel problemen overblijven die eigenlijk alleen door een sterke, competente overheid aangedurd kunnen worden, dat het wereldvreemds en illusionairs heeft om te denken dat de niet-blanken geholpen zullen zijn met alleen de blanken uit hun positie te lichten.

Zolang de totaliteit van de economische en andere problemen niet werkelijk in berekening gebracht worden, is het gemakkelijk praten over zuid-Afrika (sic), maar zal niemand die er werkelijk verstand van heeft zich laten overtuigen, hoe vroom we ons ook opstellen in onze kritiek. Dat is natuurlijk ook een probleem voor diegenen in Zuid-Afrika die zelf proberen van binnen-uit (sic) veranderingen te brengen. Ik geloof dat er op geen andere wijze werkelijk verandering kan komen dan van binnenuit.⁴ Maar vaak zijn de mensen die menen goed te doen, bezig met oer-domme (sic) protestacties, zoals b.v. Father Huddleston rondom Sophiatown. Zo is ook iedereen die geweld in Zuid-Afrika steunt of aanmoedigt, met iets oerdoms bezig, en ik geloof dat de christelijke kerken met elkaar een stuk verantwoordelijkheid

⁴ Twee opmerkings in potlood dwars in die kantlyn wat moontlik hier kan inpas: (1) “Instromingsbeheer in Johannesburg” en (2) “Bantoe-tuislanden”.

zullen moeten dragen indien mede door hun steun een golf van geweld in Zuid-Afrika zou ontstaan.

Ik moet mijn verhaal afsluiten.

Christen-zijn in Zuid-Afrika. Dat is niet eenvoudig. Maar ik geloof dat er enkele dingen van belang zijn:

- (a) De christenen zullen moeten leren hun belijdenis te vertalen in sociale termen en ook de politieke consequenties van hun geloof te trekken.
- (b) Het is geweldig belangrijk dat individuele mensen gewonnen moet worden voor een wijze van leven en voor een getuigenis dat de groep binding doorbreekt. Er zullen offers gebracht moeten worden.
- (c) Het is uiterst belangrijk de kerken niet af te schrijven en over te geven aan de duivel. De positie verandert voortdurend. In en buiten de kerken. De jeugd verandert geweldig.
- (d) Veel contact met mensen van buiten is noodzakelijk, maar dan moeten het mensen zijn die zich de vrijheid permitteren van eerlijk te luisteren en het goede te waarderen en pas daarna te spreken.

(Onderstaande in potlood bijgevoegd):

- (e) De christenen staan in Z.Afr. (sic) op een beslissende plaats, treden er plaatsvervangend op voor de christenen in de hele wereld.
- (f) Veel contact tussen christenen over de grenzen van eigen ras en groep heen is noodzakelijk om zo verzoening te dienen.
- (g) Ik weet geen programma, maar wel: doe aan een ander, gelijk jij wilt dat aan U gedaan zal worden.